

Physics

The image is a hand-drawn collage of physics concepts and formulas. At the top left, a piston is shown with force F_L and displacement x , with the formula $w = 2\pi f$ and $t = \frac{s}{v}$ nearby. To its right is a wave pulse with a particle labeled 'P' and 'N', and the equation $v^2 = u^2 + 2as$. Further right is a Bohr-style atom model. On the top right, a pendulum is shown with the formula $PE = mgh$. Below the atom is a light bulb with the formula $PE = m \times g \times h$. To the right of the light bulb is a circuit diagram with a voltmeter (V) and points A and B, with the formula $I = \frac{U}{R}$. Below the circuit is a Christmas tree decorated with lights and ornaments. At the bottom center, the equation $s = ut + \frac{1}{2}at^2$ is written. Other formulas include $P = \frac{W}{t}$ on the left, $E = mgz$ at the bottom left, and $S = V \times t$ and $S = \left(\frac{u+v}{2}\right)t$ on the right. A diagram of a spring-mass system is at the bottom left, and a diagram of a right-angled triangle with a mass is at the bottom right.

Reminder...

- Διαλέξεις

- Προαιρετική παρουσία!

- Είστε εδώ γιατί **θέλετε** να ακούσετε/συμμετέχετε

- Δεν υπάρχουν απουσίες

- Υπάρχει σεβασμός στους συναδέλφους σας και στην εκπαιδευτική διαδικασία

- Προστατέψτε εσάς και τους συναδέλφους σας: απέχετε από το μάθημα αν δεν είστε/αισθάνεστε καλά

Εικόνα: Όλες οι παραπάνω συσκευές είναι πυκνωτές, οι οποίοι αποθηκεύουν ηλεκτρικό φορτίο και ενέργεια. Ο πυκνωτής είναι ένα είδος κυκλώματος που μπορούμε να συνδυάσουμε με άλλα για να φτιάξουμε ηλεκτρικά κυκλώματα.

Φυσική για Μηχανικούς

Χωρητικότητα

Εικόνα: Όλες οι παραπάνω συσκευές είναι πυκνωτές, οι οποίοι αποθηκεύουν ηλεκτρικό φορτίο και ενέργεια. Ο πυκνωτής είναι ένα είδος κυκλώματος που μπορούμε να συνδυάσουμε με άλλα για να φτιάξουμε ηλεκτρικά κυκλώματα.

Φυσική για Μηχανικούς

Χωρητικότητα

Χωρητικότητα

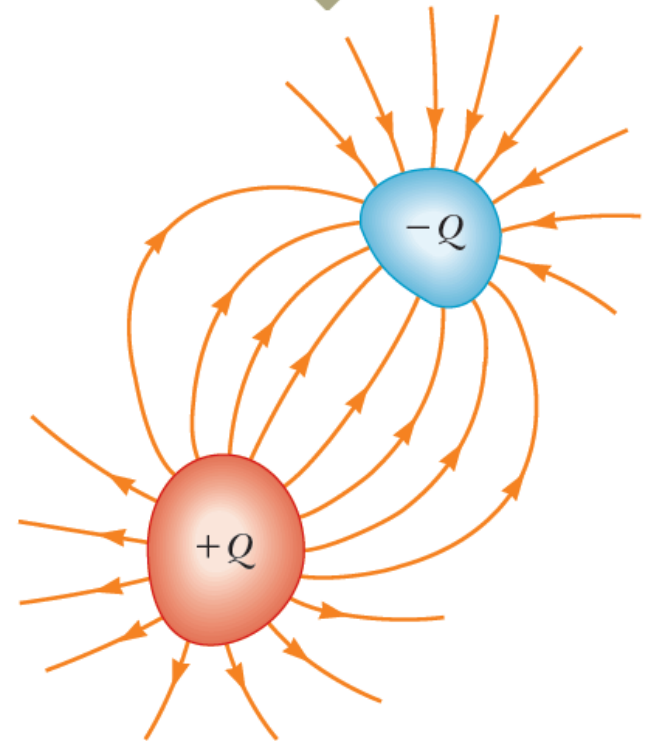
● Εισαγωγή

- Σε αυτή τη διάλεξη θα μιλήσουμε για το πρώτο από τα τρία βασικά συστατικά των ηλεκτρικών κυκλωμάτων συνεχούς ρεύματος
- Τον **πυκνωτή!**
- Οι πυκνωτές είναι **διατάξεις που αποθηκεύουν ηλεκτρική ενέργεια**
- Πυκνωτές χρησιμοποιούνται
  - για την επιλογή συχνότητας στο ραδιόφωνό σας
  - ως φίλτρα σε παροχές ρεύματος
  - για αποθήκευση ενέργειας όταν θέλετε να βγάλετε φωτογραφία με φλας 😊
  - κ.α.

Χωρητικότητα

- Χωρητικότητα
- Έστω δυο αγωγοί όπως στο σχήμα
- Αυτή η διάταξη ονομάζεται **πυκνωτής**
  - Οι αγωγοί λέγονται *αγωγίμες πλάκες (ή οπλισμοί)*
  - Αν οι αγωγοί φέρουν φορτίο ίδιου μέτρου $|Q|$ και αντίθετου προσήμου, τότε αναπτύσσεται διαφορά δυναμικού ανάμεσά τους
    - Το συνολικό φορτίο είναι βέβαια μηδέν
- Τι καθορίζει πόσο φορτίο μπορούν να φέρουν;

Όταν ο πυκνωτής είναι φορτισμένος, οι αγωγοί φέρουν φορτίο ίδιου μέτρου και αντίθετου προσήμου.

Χωρητικότητα

◉ Χωρητικότητα

- ◉ Πειραματικά, έχει δειχθεί ότι η ποσότητα φορτίου Q σε έναν πυκνωτή είναι γραμμικά **ανάλογη με τη διαφορά δυναμικού ανάμεσα στους αγωγούς**
- ◉ Η σταθερά αναλογίας εξαρτάται από το **σχήμα** και την **απόσταση** των αγωγών
  - ◉ Η σταθερά αυτή ονομάζεται **χωρητικότητα**
- ◉ Η σχέση αυτή μπορεί να γραφεί ως $Q = C\Delta V$, αν ορίσουμε τη χωρητικότητα ως:
- ◉ Η **χωρητικότητα C** ενός πυκνωτή ορίζεται ως ο **λόγος του μέτρου του φορτίου** σε οποιονδήποτε αγωγό προς το **μέτρο της διαφοράς δυναμικού** ανάμεσά τους:

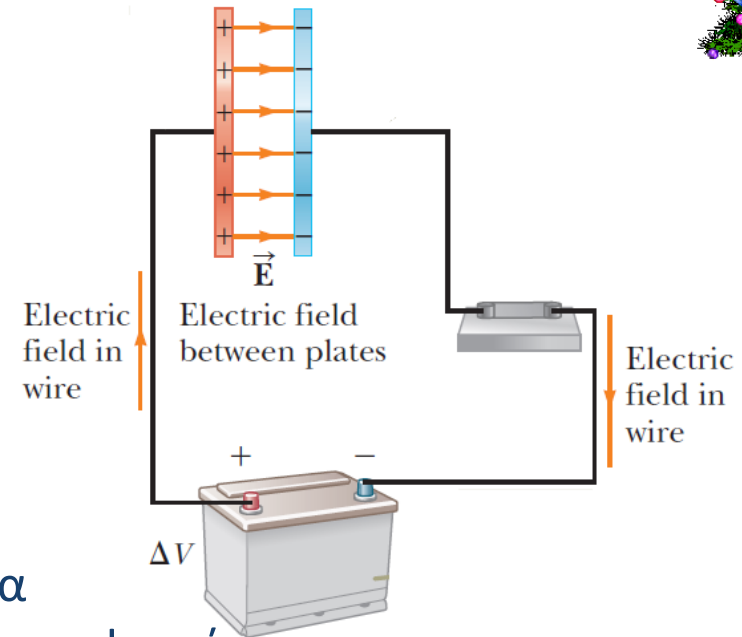
$$C \equiv \frac{|Q|}{|\Delta V|}$$

Πολύ μεγάλη μονάδα, συνήθως στην πράξη έχουμε μF , nF , ή pF

Μονάδα μέτρησης: $1 \text{ C/V} = 1 \text{ Farad (F)}$ •

Χωρητικότητα

- Χωρητικότητα
- Ας θεωρήσουμε έναν πυκνωτή
- Ένας τρόπος να τον φορτίσουμε είναι να τον συνδέσουμε σε ένα κύκλωμα με μπαταρία
- Ηλεκτρικό κύκλωμα ονομάζεται ένα μονοπάτι στο οποίο μπορούν να ρέουν φορτία
- Μπαταρία ονομάζεται μια συσκευή που μπορεί να διατηρεί μια διαφορά δυναμικού ΔV ανάμεσα στους δυο πόλους της
- Πόλοι είναι περιοχές της μπαταρίας που φορτία μπορούν να βγαίνουν (από τον έναν) και να μπαίνουν (από τον άλλο)
- Το ηλεκτρικό κύκλωμα του σχήματος αποτελείται από καλώδια, έναν πυκνωτή, μια μπαταρία και έναν διακόπτη που ανοιγοκλείνει

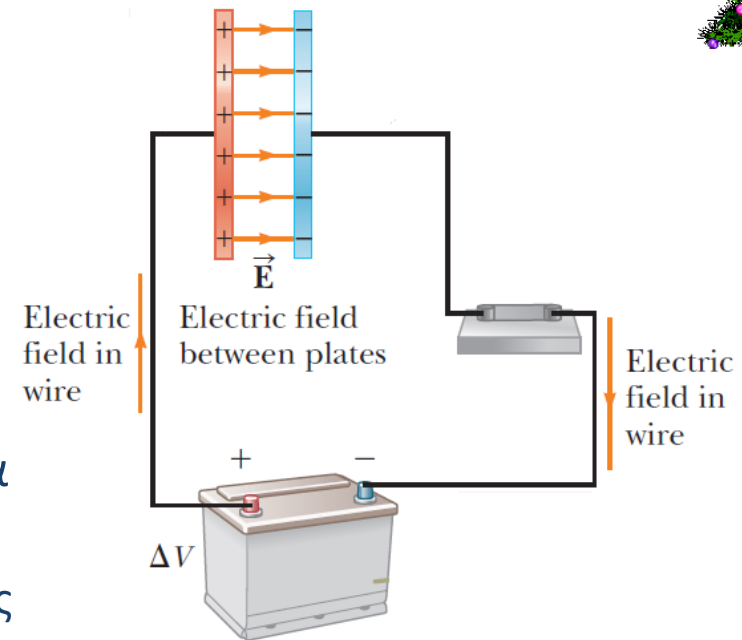

Χωρητικότητα

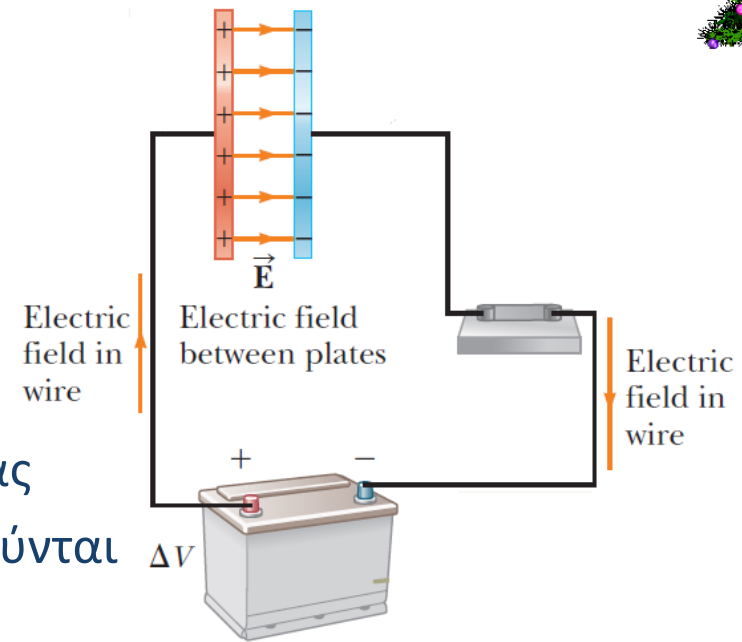
○ Χωρητικότητα

- Αν ο πυκνωτής είναι αρχικά αφορτιστος, η μπαταρία δημιουργεί ηλεκτρικό πεδίο στα καλώδια
- Ας δούμε την «δεξιά» (μπλέ) πλάκα
  - Η μπαταρία εγκαθιστά διαφορά δυναμικού μεταξύ πόλου και πλάκας
  - Εγείρεται ηλεκτρικό πεδίο στο καλώδιο → ηλεκτρ. δύναμη στα ηλεκτρόνια του → κινούνται προς την πλάκα
    - Θυμηθείτε ότι τα ηλεκτρόνια κινούνται πάντα προς περιοχές υψηλού δυναμικού (αντίθετα της φοράς του ηλεκτρικού πεδίου)!
  - Η κίνηση συνεχίζεται ως ότου η πλάκα, το καλώδιο, και ο αρνητικός πόλος της μπαταρίας έχουν όλα το ίδιο ηλεκτρικό δυναμικό
  - Όταν αυτό γίνει, η διαφορά δυναμικού παύει να υπάρχει → δεν υπάρχει ηλεκτρικό πεδίο στο καλώδιο και τα ηλεκτρόνια δεν κινούνται
  - Η (μπλέ) πλάκα φέρει πλέον αρνητικό φορτίο $-Q$

Χωρητικότητα

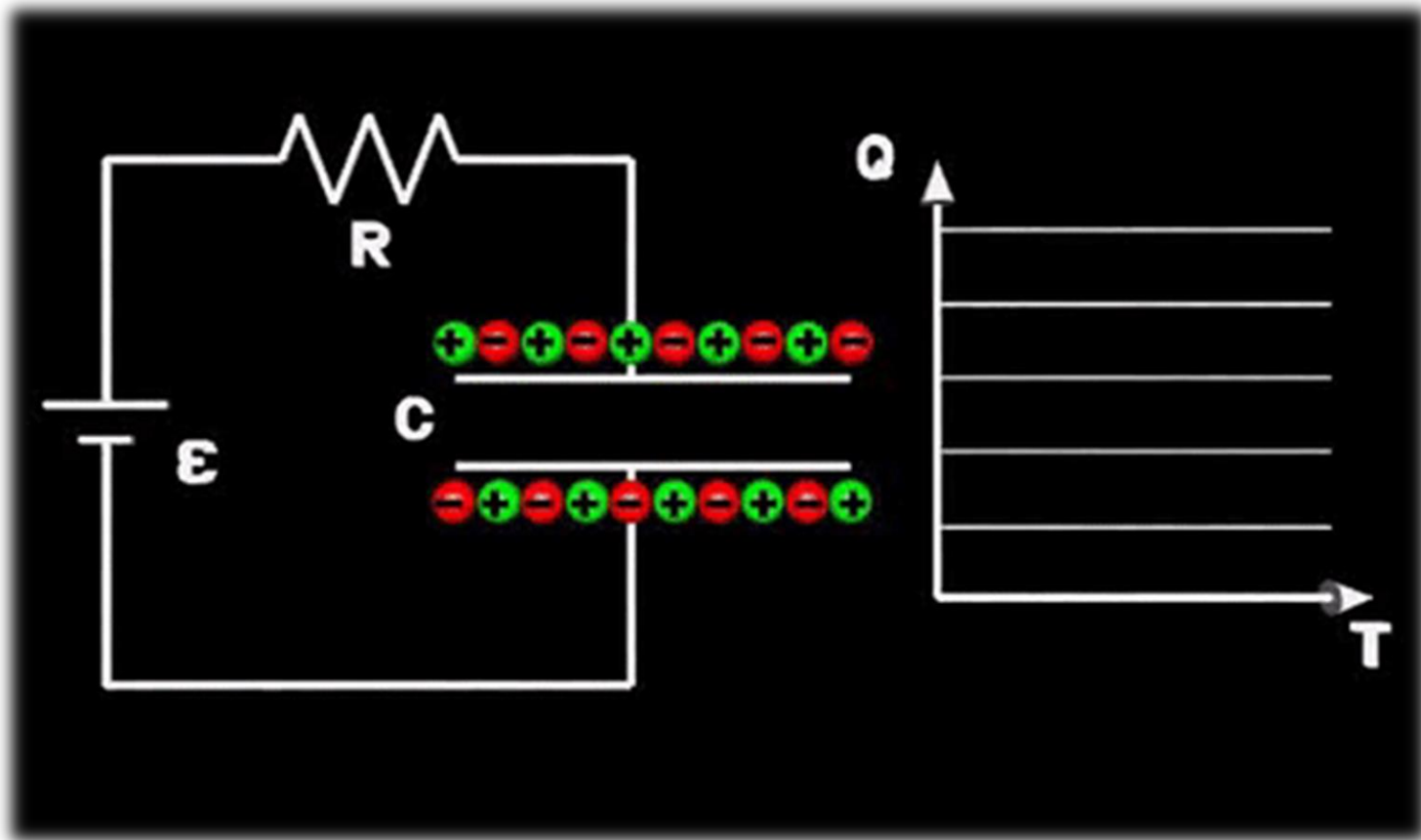
- Χωρητικότητα
- Όμοια ισχύουν και για τη «αριστερή» (κόκκινη) πλάκα
- Εγκαθίσταται διαφορά δυναμικού μεταξύ πλάκας και πόλου μπαταρίας
- ...μόνο που εκεί τα ηλεκτρόνια κινούνται από την πλάκα στο καλώδιο
  - ... αφού κινούνται προς περιοχές υψηλού δυναμικού, αντίθετα δηλ. της φοράς του διανύσματος του ηλεκτρικού πεδίου
  - ...αφήνοντάς τη φορτισμένη θετικά
- Στο τέλος, η διαφορά δυναμικού μεταξύ των πόλων της μπαταρίας είναι ίδια με αυτήν ανάμεσα στις πλάκες του πυκνωτή.
- Τότε η αριστερή πλάκα έχει το ίδιο δυναμικό με το θετικό πόλο, όπως και η δεξιά πλάκα με τον αρνητικό πόλο
- Έτσι, δεν υπάρχει διαφορά δυναμικού πλέον → πυκνωτής φορτισμένος!

Χωρητικότητα

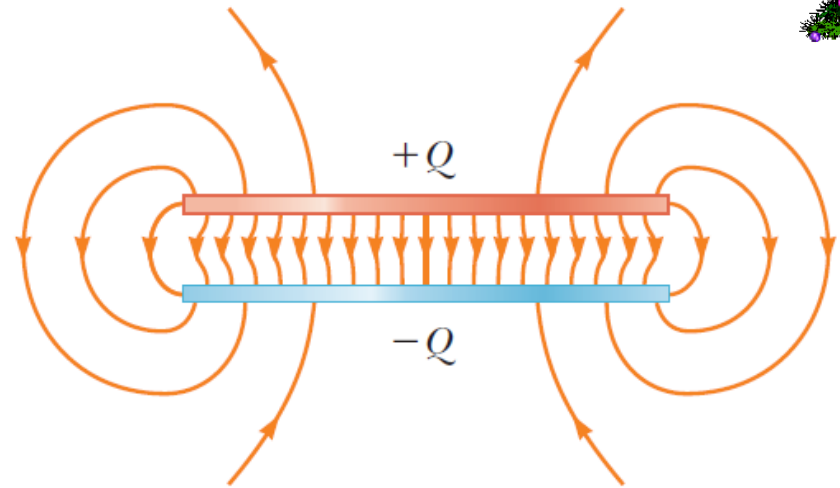
○ Χωρητικότητα

Χωρητικότητα

- Χωρητικότητα

- Στην πραγματικότητα, το ηλεκτρικό πεδίο ενός πυκνωτή είναι όπως στο σχήμα δεξιά

- Είναι όμως βολικό να θεωρούμε ότι αν οι πλάκες βρίσκονται σε απόσταση d πολύ μικρή
  - ...δηλ. οι πλάκες είναι πολύ κοντά μεταξύ τους...
  - ...τότε το ηλεκτρικό πεδίο ανάμεσά τους είναι σχεδόν ομογενές
- Αγνοούμε τα (ενδιαφέροντα) φαινόμενα που συμβαίνουν στα άκρα των πλακών

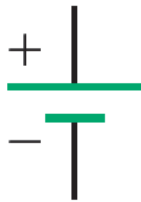
Χωρητικότητα

- Συνδυασμοί Πυκνωτών
- Συμβολισμοί

Σύμβολο
πυκνωτή

Σύμβολο
μπαταρίας

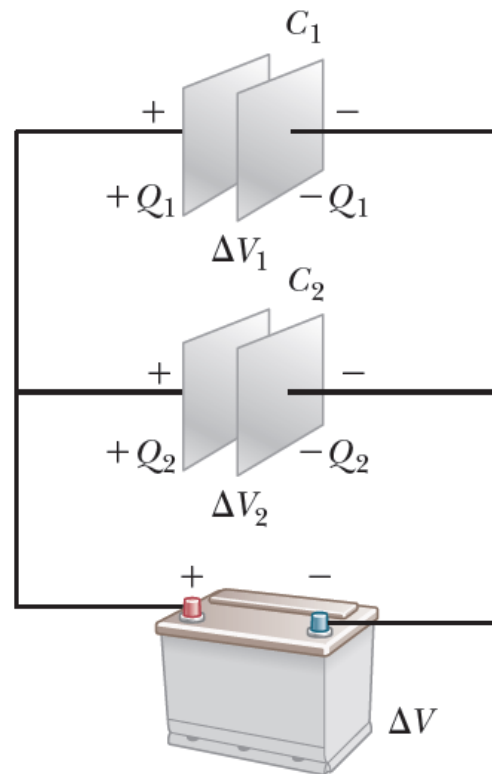
Σύμβολο
διακόπτη

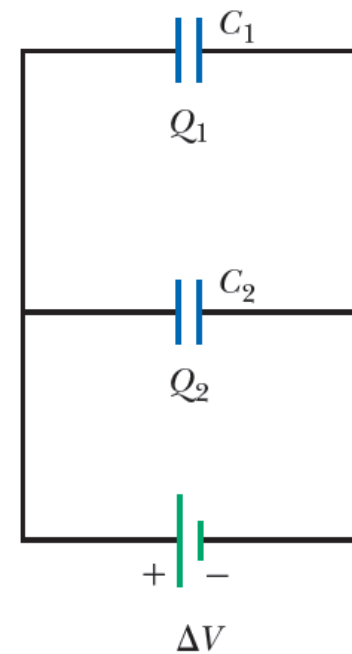
Ανοιχτό

Κλειστό

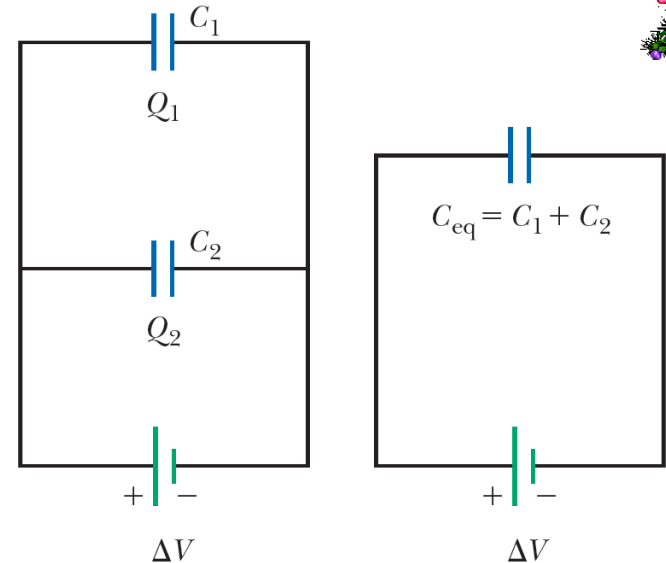
a

b

Χωρητικότητα

- **Συνδυασμοί Πυκνωτών**
- Στο σχήμα βλέπετε τη λεγόμενη **παράλληλη σύνδεση** δυο πυκνωτών με την μπαταρία
- Η λέξη «παράλληλα» **δεν έχει να κάνει με τη σχεδίαση**
- Έχει να κάνει με το ότι οι πυκνωτές είναι **απευθείας συνδεδεμένοι μεταξύ τους στον ένα τους οπλισμό και απευθείας συνδεδεμένοι μεταξύ τους στον άλλο**
- Η ίδια διαφορά δυναμικού εφαρμόζεται στα άκρα των δυο ομάδων των συνδεδεμένων οπλισμών
- Άρα όλοι οι πυκνωτές έχουν την **ίδια διαφορά δυναμικού** στα άκρα τους!

Χωρητικότητα

- **Συνδυασμοί Πυκνωτών**

- Η διαφορά δυναμικού μεταξύ πυκνωτών συνδεδεμένων παράλληλα είναι η ίδια και ίση με ΔV

- Οι πυκνωτές αποκτούν φορτίο

$$Q_1 = C_1 \Delta V, \quad Q_2 = C_2 \Delta V$$

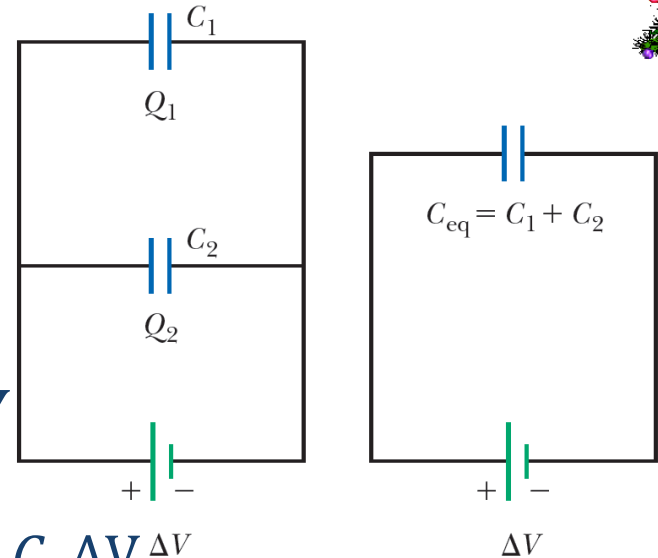
- Το συνολικό φορτίο είναι

$$Q_{tot} = Q_1 + Q_2 = C_1 \Delta V + C_2 \Delta V = (C_1 + C_2) \Delta V$$

- Άρα οι δυο πυκνωτές μπορούν να αντικατασταθούν από έναν, με χωρητικότητα $C_{eq} = C_1 + C_2$

- Γενικότερα: **παράλληλη σύνδεση πυκνωτών**

$$C_{eq} = \sum_{i=1}^N C_i$$

Χωρητικότητα

- **Συνδυασμοί Πυκνωτών**

- Η διαφοράς δυναμικού μεταξύ πυκνωτών συνδεδεμένων **σε σειρά** είναι διαφορετικές

- Ξανά, το «σε σειρά» **δε σημαίνει κάτι όσον αφορά τη σχεδίαση**

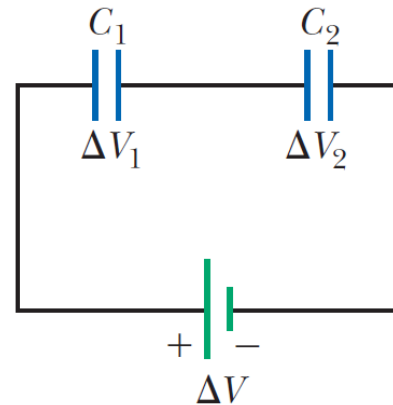
- Σημαίνει ότι οι πυκνωτές συνδέονται σειριακά, ο ένας μετά τον άλλο, και όποια διαφορά δυναμικού εφαρμόζεται, αυτή εφαρμόζεται στα άκρα της όλης συνδεσμολογίας πυκνωτών

- Συγκεκριμένα:

- Η αριστερή πλάκα του C_1 και η δεξιά πλάκα του C_2 είναι συνδεδεμένες με την πηγή

- Οι άλλες δυο πλάκες είναι συνδεδεμένες μεταξύ τους μόνο

- Το συνολικό τους φορτίο είναι μηδέν, και πρέπει να παραμείνει τόσο, εφόσον αποτελούν ηλεκτρικά απομονωμένο σύστημα!

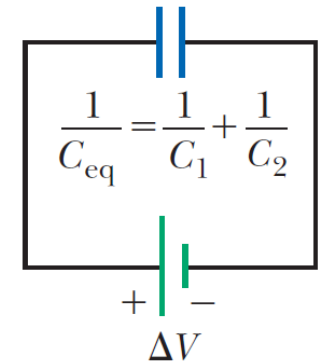
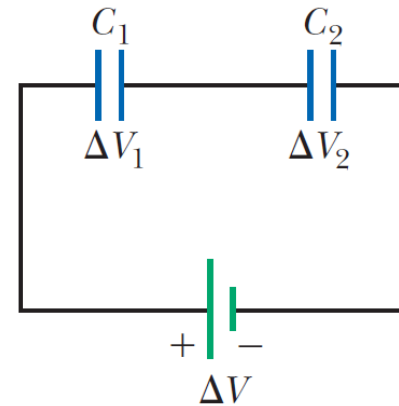

$$\frac{1}{C_{eq}} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}$$

Χωρητικότητα

- **Συνδυασμοί Πυκνωτών**
- Ας θεωρήσουμε αρχικά αφόρτιστους πυκνωτές
- Όταν συνδέσουμε την μπαταρία, μεταφέρονται ηλεκτρόνια από την αριστερή πλάκα του C_1 στη δεξιά πλάκα του C_2
- Ένα ισόποσο αρνητικό φορτίο εγκαταλείπει την αριστερή πλάκα του C_2 , και άρα αυτή έχει πλεόνασμα φορτίου (θετικού)
- Το αρνητικό φορτίο που εγκαταλείπει την αριστερή πλάκα του C_2 προκαλεί συσσώρευση αρνητικού φορτίου στην δεξιά πλάκα του C_1
- Έτσι, και οι δυο πυκνωτές έχουν δεξιές πλάκες με φορτίο $-Q$ και αριστερές πλάκες με φορτίο $+Q$

Χωρητικότητα

• Συνδυασμοί Πυκνωτών

- Το φορτίο των δυο πυκνωτών σε σειρά είναι ίδιο, $Q_1 = Q_2 = Q$

- Προφανώς ισχύει $\Delta V = \Delta V_1 + \Delta V_2$:

$$\Delta V = \Delta V_1 + \Delta V_2 = \frac{Q_1}{C_1} + \frac{Q_2}{C_2} = \frac{Q}{C_1} + \frac{Q}{C_2}$$

- Ας θεωρήσουμε έναν πυκνωτή που έχει την ίδια επίδραση στο κύκλωμα με τους δυο πυκνωτές

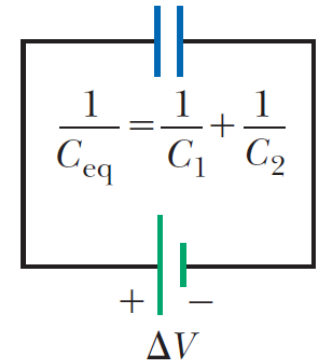
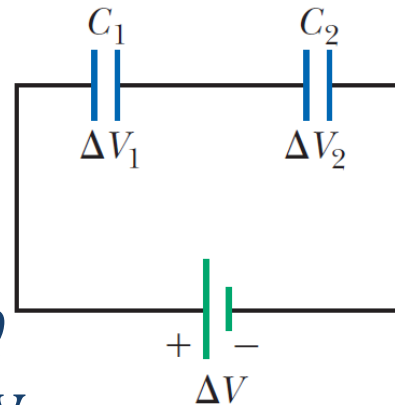
$$\Delta V = \frac{Q}{C_{eq}} \Leftrightarrow \frac{Q}{C_1} + \frac{Q}{C_2} = \frac{Q}{C_{eq}} \Rightarrow \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2} = \frac{1}{C_{eq}}$$

- Άρα γενικά: **σειριακή σύνδεση πυκνωτών**

$$\frac{1}{C_{eq}} = \sum_{i=1}^N \frac{1}{C_i}$$

$$C_{eq} = \frac{1}{\sum_{i=1}^N \frac{1}{C_i}}$$

Χωρητικότητα

- Συνοψίζοντας:
- Παράλληλη σύνδεση:
  - Ισοδύναμος πυκνωτής με **φορτίο το άθροισμα των επιμέρους φορτίων** και **ίδια διαφορά δυναμικού με τους επιμέρους πυκνωτές**
  - Χωρητικότητα ίση με το **άθροισμα των επιμέρους χωρητικοτήτων**
- Σειριακή σύνδεση:
  - Ισοδύναμος πυκνωτής με **φορτίο ίδιο με τα επιμέρους φορτία** και **διαφορά δυναμικού ίση με το άθροισμα των επιμέρους διαφορών δυναμικού**
  - Χωρητικότητα ίση με το **αντίστροφο άθροισμα των αντίστροφων επιμέρους χωρητικοτήτων**

$$Q_{eq} = \sum Q_i$$

$$\Delta V_{eq} = \Delta V_i$$

$$C_{eq} = \sum C_i$$

$$Q_{eq} = Q_i$$

$$\Delta V_{eq} = \sum \Delta V_i$$

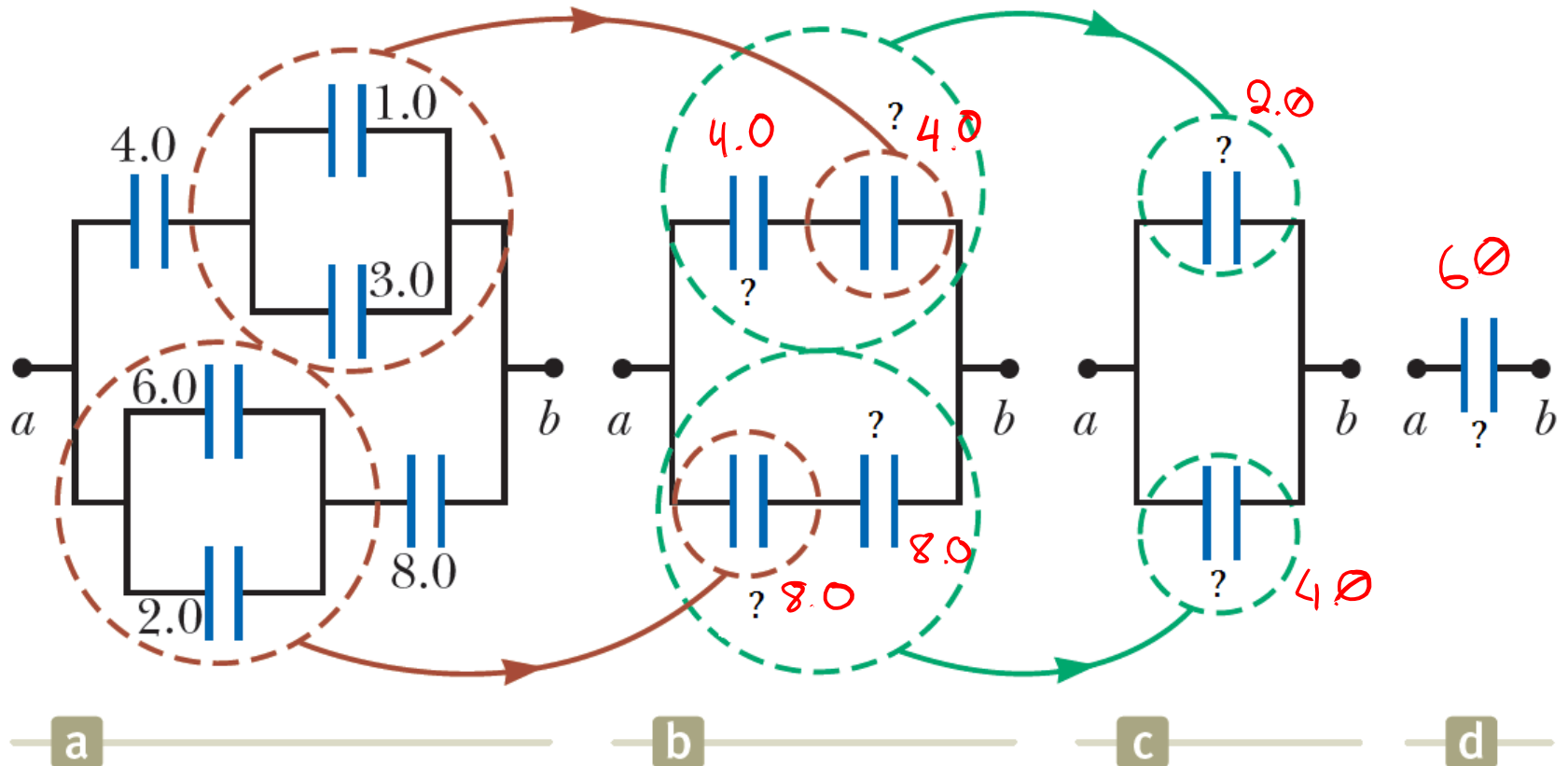
$$C_{eq} = \left(\sum \frac{1}{C_i} \right)^{-1}$$

Χωρητικότητα

- Παράδειγμα:** Βρείτε την ισοδύναμη χωρητικότητα για τη διάταξη του σχήματος (a)

Σειριακά: $\frac{1}{C_{eq}} = \sum_{i=1}^N \frac{1}{C_i}$

Παράλληλα: $C_{eq} = \sum_{i=1}^N C_i$

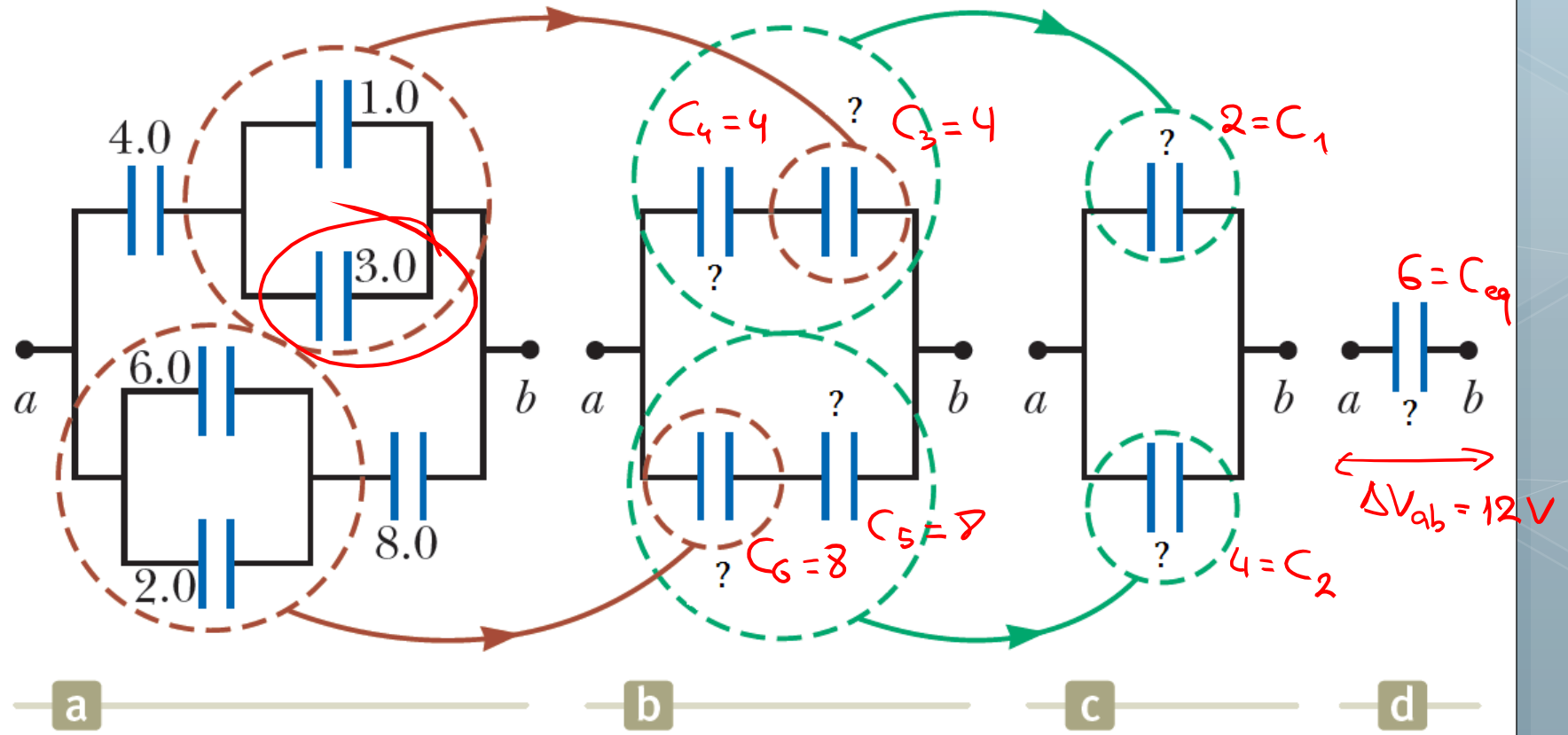

Χωρητικότητα

- **Παράδειγμα:** Αν $\Delta V_{ab} = 12\text{ V}$, βρείτε το φορτίο του πυκνωτή χωρητικότητας $C = 3\text{ }\mu\text{F}$

Σειριακά: $\Delta V_{eq} = \sum \Delta V_i$

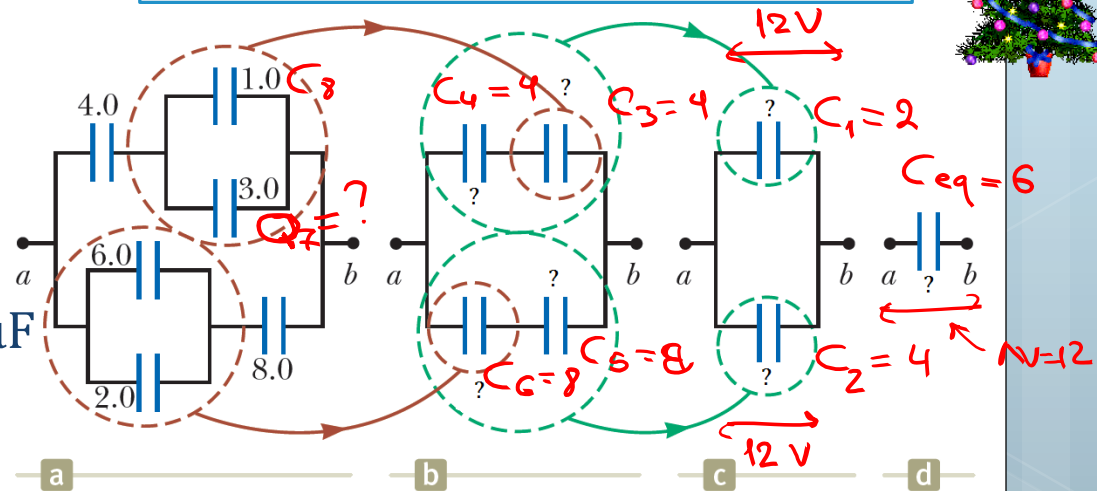
Παράλληλα: $\Delta V_{eq} = \Delta V_i$

Χωρητικότητα

Παράδειγμα:

Αν $\Delta V_{ab} = 12\text{ V}$, βρείτε το Q του πυκνωτή $C = 3\ \mu\text{F}$

Αρα $\Delta V_{ab} = 12\text{ V}$, τότε

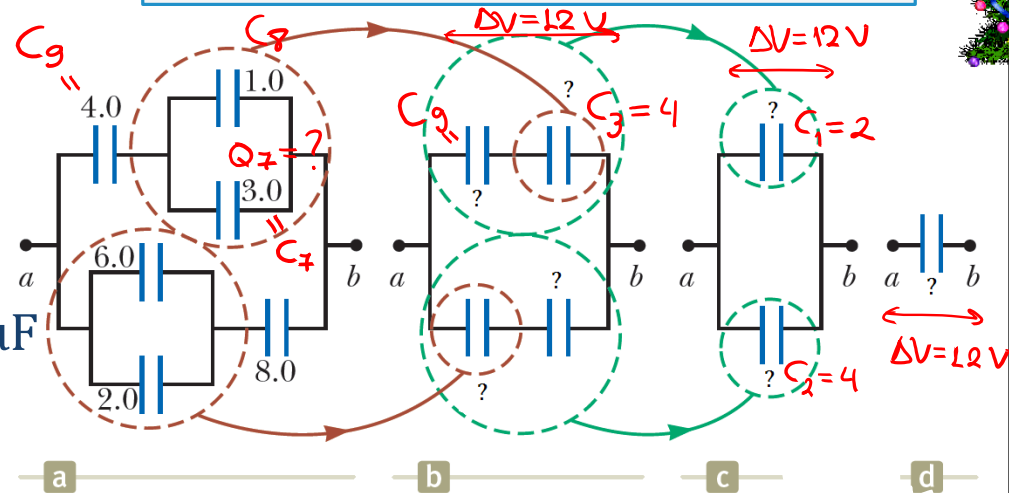
$Q_{eq} = C_{eq} \Delta V_{ab} = 6 \cdot 10^{-6} \cdot 12 = 72\ \mu\text{C}$. Λόγω παράλληλης σύνδεσης στο (c), θα έχουμε $\Delta V_{C_1} = \Delta V_{C_2} = \Delta V_{ab} = 12\text{ V}$. Το φορτίο του C_1 θα είναι $Q_1 = C_1 \cdot \Delta V_{C_1} = 2 \cdot 10^{-6} \cdot 12 = 24\ \mu\text{C}$. Λόγω σειράς σύνδεσης, $Q_3 = Q_4 = Q_1 = 24\ \mu\text{C}$, στο σχήμα (b). Ο πυκνωτής C_3 είναι ο ισοδύναμος των C_7, C_8 (με τον C_7 να μας ενδιαφέρει) στο σχήμα (a). Λόγω παράλληλης σύνδεσης των C_7, C_8 , θα έχουμε $\Delta V_{C_7} = \Delta V_{C_8} = \Delta V_{C_3}$, με $\Delta V_{C_3} = \frac{Q_3}{C_3}$
 δηλ. $\Delta V_{C_3} = \frac{24}{4} = 6\text{ V}$

Χωρητικότητα

Παράδειγμα:

Αν $\Delta V_{ab} = 12 \text{ V}$, βρείτε το Q του πυκνωτή $C = 3 \mu\text{F}$

Άρα $\Delta V_{C_7} = \Delta V_{C_3} = 6 \text{ V}$

Οπότε τελικά $Q_7 = C_7 \cdot \Delta V_{C_7} = 3 \cdot 10^{-6} \cdot 6 = 18 \mu\text{C}$

Ο πυκνωτής χωρητικότητας $C = 3 \cdot 10^{-6} \text{ F}$ έχει φορτίο $Q = 18 \cdot 10^{-6} \text{ C}$

→ Αν ζητούνταν το φορτίο του C_8 ? Οι C_7, C_8 έχουν την ίδια ΔV στα άκρα τους, την $\Delta V_3 = 6 \text{ V}$, λόγω παραλληλίας συνδεσμολογίας.

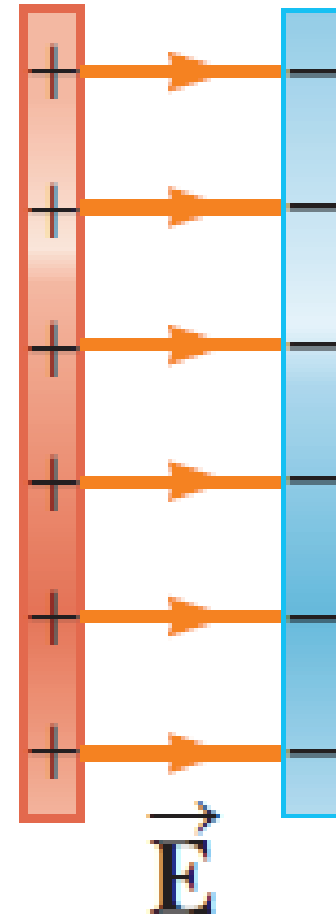
Άρα $Q_8 = C_8 \cdot \Delta V_3 = 1 \cdot 10^{-6} \cdot 6 = 6 \mu\text{C}$

→ Αν ζητούνταν το φορτίο του πυκνωτή $C_9 = 4 \mu\text{F}$? Στην σειράνη σύνδεση των C_9, C_3 , το φορτίο είναι το ίδιο. Αρα $Q_3 = 24 \mu\text{C}$, επίσης θα είναι $Q_9 = 24 \mu\text{C}$

Χωρητικότητα

- **Ενέργεια αποθηκευμένη σε πυκνωτή**
- Ας θεωρήσουμε μια απλουστευμένη, «μηχανική» διαδικασία φόρτισης ενός πυκνωτή
  - Ένα μικρό ποσό φορτίου μεταφέρεται από τη μια πλάκα μέσω ηλ. δύναμης προς την άλλη πλάκα
    - Παράγεται **έργο** στο φορτίο
  - Δημιουργείται μια **διαφορά δυναμικού** (μικρή) ανάμεσα στις πλάκες
  - Όσο μεταφέρουμε φορτίο από τη μια πλάκα στην άλλη, τόσο **μεγαλώνει** η διαφορά δυναμικού
    - **Περισσότερο έργο** απαιτείται για τη μεταφορά μιας ποσότητας φορτίου
  - Το έργο που παράγεται στο σύστημα από την εξωτερική δύναμη εμφανίζεται ως **μεταβολή της δυναμικής ενέργειας του συστήματος** (διατήρηση της ενέργειας)

Χωρητικότητα

- **Ενέργεια αποθηκευμένη σε πυκνωτή**
- Ας υποθέσουμε ότι ο πυκνωτής έχει φορτίο q σε κάποιο στάδιο της διαδικασίας φόρτισης
  - Η διαφορά δυναμικού θα είναι $\Delta V = \frac{q}{C}$
- Το έργο dW που απαιτείται για τη μεταφορά ενός φορτίου dq από μια πλάκα φορτίου $-q$ σε αυτή φορτίου $+q$ είναι

$$dW = \Delta V dq = \frac{q}{C} dq$$

- Άρα το συνολικό έργο που απαιτείται για τη φόρτιση του πυκνωτή από μηδενικό φορτίο σε φορτίο Q είναι:

$$W = \int dW = \int_0^Q \frac{q}{C} dq = \frac{Q^2}{2C}$$

Χωρητικότητα

- **Ενέργεια αποθηκευμένη σε πυκνωτή**
- Το έργο που παράγεται κατά τη φόρτιση του πυκνωτή αποθηκεύεται ως ηλεκτρική δυναμική ενέργεια U_E και άρα

$$U_E = \frac{1}{2} \left(\frac{Q^2}{C} \right) = \frac{1}{2} Q \Delta V = \frac{1}{2} C (\Delta V)^2$$

- Θεωρούμε την ενέργεια σε έναν πυκνωτή ως αποθηκευμένη στο ηλεκτρικό πεδίο που δημιουργείται ανάμεσα στις πλάκες του, όσο φορτίζεται
- Αποδεικνύεται ότι για έναν πυκνωτή από δυο παράλληλες πλάκες εμβαδού A που απέχουν απόσταση d , είναι

$$U_E = \frac{1}{2} C (\Delta V)^2 = \frac{1}{2} \left(\frac{\epsilon_0 A}{d} \right) (Ed)^2 = \frac{1}{2} \epsilon_0 A d E^2$$

Τέλος Διάλεξης

